

RICHARD WILLIAM SOUTHERN

1912 yılında dünyaya gelen İngiliz ortaçağ tarihçisi. Lisans eğitimini Oxford'da tamamladı ve aynı üniversitede uzun yıllar ders verdi. Royal Historical Society'nin başkanlığını üstlendi, yaptığı çalışmaların bir karşılığı olarak şövalyelik ünvanı ile ödüllendirildi. Bunun dışında pek çok saygın akademik ödülü kazandı. Ortaçağ tarihi üzerine birçok eser yazdı. Bilhassa The Making of Middle Ages ve Western Society and the Church in the Middle Ages adlı kitapları birer klasik haline geldi, ders kitabı olarak okutuldu. Ortaçağ Avrupasında İslam Tasavvuru, Avrupa'nın İslam'a bakışına dair yapılan çalışmaların öncülerinden biri olarak kabul edilir. Southern, 2001 yılında hayata veda etti.

HALİS SÜNNETÇİ

1995 İstanbul doğumlu Halis Sünnetçi liseyi Bahçelievler'de okudu. Lisans eğitimini Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde tamamlayan Sünnetçi, yüksek lisansını Sabancı Üniversitesi'nde yine Tarih üzerine gerçekleştirdi.

Richard W. Southern

ORTAÇAĞ AVRUPASINDA İSLAM TASAVVURU

Tercüme: Halis Sünnetçi

ORTAÇAĞ AVRUPASINDA İSLAM TASAVVURU

 KUTADGU / KÖK - BATI - DOĞU/BATI

Yayınevi Editörü : Ramazan Serhat Aslan
Yayın Yönetmeni : Muhammed Yasin Can
Yayınevi Ser. Nu. : 53697

Ortaçağ Avrupasında İslam Tasavvuru

ISBN | 978-605-71981-2-9

Kutadgu Yayınları'nın 3. eseridir.

Richard William Southern tarafından kaleme alındı.

Halis Sünnetçi tercüme etti.

Editörlüğünü **Ensar Avcı** üstlendi.

Sevda Gün son okumasını gerçekleştirdi.

Bu kitabın bazı kısımlarında yer alan çeşitli Latince cümlelerin çevirisi için Neyir Hokkacı'ya, Fransızca cümlelerin çevirisi için Esra Temür'e ve Almanca cümlelerin çevirisi için Bersun Turna'ya içtenlikle teşekkür ederiz.

Kapak **Zeyd Karaaslan** tarafından tasarlandı.

Mizanpaj Duran Aydos tarafından yapıldı;

metinde 11 punto Baskerville fontu kullanıldı.

2. Baskı, 1. Edisyon, Ocak 2024, İstanbul

© Bu kitabın Türkçe yayın hakları, Kutadgu Yayınları tarafından Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Harvard University Press'ten alınmıştır.

Baskı, Yılmaz Basımevi (Mat. Ser. Nu: 49749)

 KUTADGU

Aziz Mahmud Hüdayi Mah. Tepsi Fırını Sok. No:9/3

Üsküdar/İstanbul

0 850 304 17 58

kutadgu.com.tr

iletisim@kutadgu.com.tr

@kutadgu_m (twitter, instagram, youtube)

İÇİNDEKİLER

<i>Sunuş</i>	*
<i>Takdim</i>	*
<i>Önsöz</i>	*
I CEHALET ÇAĞI	*
II AKIL VE UMUT ÇAĞI	*
III GÖRÜŞ ÂNI	*
Dizin	*
<i>Atıf ve Bilgi Sayfası</i>	*

Sunuş

Richard W. Southern'ın elinizde tutmuş olduğunuz bu eseri bugün artık bir klasik haline gelmiş durumda. Southern'ın eserini bu raddede önemli kılan ve bir bakıma alanın giriş kitabı haline getiren ise oldukça uzun bir zaman aralığını çok yetkin bir şekilde özetlemesi ve esaslı bir tasnif ve dönemlendirme sunmasıdır. Bununla birlikte, eserin çizmeye çalıştığı kurguya dair eleştirel bir literatürün varlığı da dikkatten kaçmamalıdır.

Batı'nın İslam ile tanışması, ilk karşılaşmalar ve ilk değerlendirmeler, İslam'ın yok sayılan bir sapkın hareketten tarihin sonunu düşündüren bir düşmana evrilişi, İslam'ı anlama çabaları, tercüme faaliyetleri ve ilk karşılaşma asırlarında sürekli değişen ve nihayetinde bir noktada bir sabiteye oturan İslam'a dair bir tasavvur. İşte bunlar Southern'ın özetlemeye giriştiği konuların ana başlıklarını oluşturuyor.

Ortaçağ Avrupasında İslam Tasavvuru, ilk yayınladığında dönemde de oldukça rağbet görmüş ve kısa sürede ikinci baskısını gerçekleştirmiş (Yöneliş Yayınları, 1999 ve 2000). Bugün yeni çevirisi yine benzer bir ilgiyle karşılaştı ve baskısı kısa sürede tükendi. Eserin, bu yeni baskıyla birlikte daha nice okura ulaşmasını ve alana dair yeni çalışmaları teşvik eder bir role sahip olmasını ümit ediyorum.

R. Serhat Aslan

Önsöz

Bu senenin Nisan ayında Harvard'da üç adet konferans vermem için gelen davet, İslam'ın ortaçağda Batı Avrupalılar tarafından nasıl görüldüğü meselesi üzerine düşüncelerimi şekillendirmem hususunda beni teşvik etti. Bu fırsatı büyük bir şevkle değerlendirdim. Hem bu davet hem de gösterdikleri diğer tüm nazik tutumları dolayısıyla Tarih Departmanı'na, bilhassa Profesör Robert L. Wolff'e, teşekkürü borç bilirim. Çalışmamda Oxford'daki İslam Çalışmaları öğrencilerinin, bilhassa Dr. R. R. Walzer ve Dr. S. M. Stern'in, büyük yardımlarını gördüm. Ayrıca eğer Dr. N. Daniel'in âlimâne eseri *Islam and the West: The Making of an Image* meseleyi büyük oranda çözümlememiş olsaydı, bu kadar geniş ve çetrefilli bir konuya girişmeye cesaret edemezdim. Bu bilgin şahsiyetlerin İslamî konulardaki vukufiyetlerine öykünmüyor gibi davranmayacağım fakat ben bu eserde İslam'ı Ortaçağ boyunca değişen Batı sahnesinin karşısına koyarak onun sebep olduğu korku ve umutları canlandırmaya çalışacağım. Bu tecrübe, bugünümüzle hiç de alakasız değildir.

R. W. S.
Oxford, 5 Mayıs 1961

CEHALET ÇAĞI

I

Seçtiğim konu, bana göre, birkaç sebepten dikkate değer. İlk olarak, Ortaçağ tarihi çalışmalarında Batı Avrupa dışındaki topluluklara, özellikle Batı'nın üzerinde etkisi olanlara odaklanılması gerektiği noktasına ulaştık. Bu, elbette, yeni bir düşünce değil. Fakat bu fikir, büyük yapısal zorlukların yanı sıra yerleşik akademik teamülün muhafazakârlığına karşı da mücadele etmeyi gerektiriyor. İslam'a gelince, onun Ortaçağ Hristiyan dünyasıyla ilişkisi ancak son yıllarda ciddi bir çalışma konusu hâline gelebildi. Fransız bilgin Ernest Renan, neredeyse yüz yıl önce, döneminin yeni tarihçilik hareketince üretilen en ferasetli ve özgün eserlerden birinde, *İbn Rüşd ve İbn Rüşdçülük*¹ eserini kastediyorum, takip edilecek yolu gösterse de onun ortaya koyduğu örnek takip edilmedi. Geç on dokuzuncu yüzyıl ve erken yirminci yüzyılın büyük tarihçileri kendilerini öncelikle Avrupalı ülkelerin sosyal, hukuki ve politik büyümelerini incelemeye adadılar. İki Dünya Savaşı arasındaki döneme kadar İslam'ın Batı düşüncesinin gelişimine katkısı ve Batı toplumunun üzerindeki etkisini anlamak için ciddi bir çaba sarf edilmedi.² O zamandan beri, bilhassa 1945 senesinden sonra bu çalışmalar güçlü bir şekilde ilerledi. Bu noktada alanın bugünkü durumunun genel bir görünümünü ortaya koymak faydalı olacaktır. Bu konuya ilişkin hâlâ karanlık köşeler ve hemen hemen hiç değinilmemiş konuların mevcut olduğu çok geçmeden anlaşılacaktır. Gerçi, pek tabii bu karanlığın bir kısmı, literatürdeki eksiklikten ziyade, benim cehaletimden de kaynaklanıyor olabilir.

1 E. Renan, *Averroës et L'Averroïsme*, 1852.

2 Özellikle U. Monneret de Villard, *Lo Studio dell' Islam in Europa nel IXX e nel IXX secola* (Studi e Testi, 110), 1944; G. Théry, *Tolède, grande ville de la Renaissance médiévale*, 1944; D. Cabanelas, *Juan de Segovia y el Problema islamica*, 1952; N. Daniel, *Islam and the West: The Making of an Image*, 1960. Bu eserlerin sonuncusu eksiksiz bir bibliyografya içeriyor.

Dikkatimizi bu konuya yönlendirmemiz için ikinci ve daha az akademik bir sebep daha var. Zamanımızın en büyük sorunu, etkileyici hatta dehşet uyandırıcı büyüklükteki siyasi güçlerin içindeki birbiriyle uyuşmayan ve birbirine fazlasıyla düşman düşünce, ahlâk ve inanç sistemlerini yan yana koyabilmektir. Biz bazen bu durumdan yeni bir sorunmuş gibi bahsediyoruz; bu, elbette, modern dünya için yeni bir problem. Son üç yüzyılda, Batı'nın her alandaki üstünlük duygusuna hemen hemen hiç itiraz edilmedi. Terk edilmesi veya düzeltilmesi acı verici olan bu durum mirasımızın bir parçası hâline geldi. Ancak Batı Avrupa, tüm bu acı tecrübeleri bin yıldan fazla zaman önce deneyimledi ve ortaçağ boyunca kendi rahatlığına aşağı yukarı daimî bir tehdit olarak onunla yaşadı. İslamiyet'in varlığı, ortaçağ Hristiyanlığı için en geniş kapsamlı problemdi. Bu problem, yaşamın her alanında hissediliyordu. Pratik bir problem olarak İslamiyet'in varlığı; Haçlı Seferleri, din değiştirme, bir arada yaşama ve ticari alışveriş gibi birbiriyle rekabet eden olasılıklar arasında harekete geçmeye ve ayırım gözetmeye itiyordu. Teolojik bir problem olarak ise İslamiyet'in varoluşunun gizemi sürekli olarak bir cevap gerektiriyordu: Onun tarihteki ilahi rolü neydi? Dünyanın son günlerinin bir alameti mi, yoksa Hristiyanlığın gelişiminde bir merhale miydi? Bir sapkınlık, hizipleşme veya yeni bir din miydi? Bir insanın mı, yoksa şeytanın mı işiydi? Hristiyanlığın müstehcen bir parodisi mi, yoksa saygı duyulması gereken bir düşünce sistemi miydi? Bu ihtimaller arasında karar vermek zordu. Karar vermeden önce ise gerçekleri bilmek gerekiyordu ama bunların bilinmesi hiç kolay değildi. Böylece, elde edilmesi zor linguistik ve edebi bilgi olmadan çözülemeyen ve hatta neredeyse yaklaşılamayan; gizlilik, ön yargı ve kirlenme korkusunun sebep olduğu bilmemeye yönelik arzusuyla çözümü daha da zorlaşan tarihsel bir problem ortaya çıkmıştı.

Kıscacası, ortaçağ bilginleri ve salahiyet sahipleri, bize yabancı olmayan tüm bu problemlerle farklı bir bağlamda karşılaştılar. Onlar da bizim sorduğumuz pek çok soruyu sorduğu için onların hatalarından dersler çıkarabiliriz. Ancak, Doughty'nin kahramanca seyahatlerinde veya Carlyle'nin çöşkulu nesrinde olsun, ortaçağda bulmayı umut edemeyeceğimiz bir şey var: son yüzyıldaki İslam çalışmalarında bulunan tarafsız, akademik veya beşerî araştırma ruhu. Bu tarafsızlık ruhu, üstünlüğün ve korkulacak bir şey olmadığına dair oluşan inancın bir ürünüydü. Böylece, rahat bir sempati ve saygı barındırıyordu. Ancak ortaçağda bir gözlemci için bu hoşgörüyü izin vermek, hatırı sayılır riskler barındırıyordu. Dr. Johnson'ın hayatından bir pasaj hatırlıyorum. Bay Murray eski çağ filozoflarını aralarındaki felsefi farklılıklara karşın samimî ve hoş mizaç oldukları için övünce, Dr. Johnson ona şu şekilde mukabele etmişti:

Efendim, onların hoş mizaçla tartışmalarının sebebi din konusunda ciddi olmamaları idi. Bir insanın kaybedecek bir şeyi olmadığına, rakibiyle hoş geçinebilir. Değer verdiğiniz bir düşünceyi yalanlayan birine öfke duymak, bu durumda hissettiğiniz huzursuzluğun kaçınılmaz bir sonucudur. Benim inancıma saldıran her bir kişi, benim inancıma duyduğum kararlığı da belli bir miktarda azaltır; bu yüzden huzursuz olurum ve beni huzursuz yapan kişiye de öfkelenirim.³

Dr. Johnson insanlığın iptidai duygularına her zaman sempati ile karşılık verirdi ve burada da ortaçağdaki tartışmaların hararetini isabetli bir biçimde ifade ediyor. İslamiyet'in varlığı, Batı'yı derinden huzursuz kıldı. O yalnızca bir tehlike olduğu için değil, aynı zamanda tahmin edilemez ve ölçülemez bir tehlike olduğu için pratik düzlemde devamlı bir huzursuzluğa yol açtı. Batı'nın, İslam'ın maksat ve saiklerine erişimi yoktu. Fakat bu hesaplanamaz faktör, meseleye ait daha derin bir anlayış eksikliğinin göstergesiydi sadece.

3 J. Boswell, *Life of Samuel Johnson*, ed. G. B. Hill and L. F. Powell, 1934-1940, III, 10-11.